

ՅՈՒՐԻ ՉԱՅԿԻ
ՂԱՎԹՅԱԼ

Երևանի Կոմիտասի անվ. պետական
կոնսերվատորիայի պրոֆեսոր

Որոշ զավեշտական դեպքեր, և ոչ միայն՝ դիրիժորների և երաժիշտների կյանքից (սկսած 1930-ական թթ. միևնույն մեր օրերը), որոնք կարող են ընթերցողին պարկեզանքով կազմելու, արվեստի աշխարհում մակարդակի մասին (մասնագիտական և ոչ միայն):

Փոխվում են ունկնդիրների, հանդիսատեսների

1904-1906 թթ. Կոնսերվատորիայի Սողոմոնի Սարաջևը իր ուսումնական և արտօպերատոր Արթուր Նիկիշի դասարանում, համախելով նրա բոլոր 26 սիմֆոնիկ համերգներին, բոլոր օպերային ներկայացումներին, ինչպես նաև դրանց փորձերին: Կարծում եմ, որ Սարաջևը այն երաժիշտն է, որից սկսվում է հայ պրոֆեսիոնալ դիրիժորական դպրոցը: «Հանճարեղ Նիկիշից հետո դժվար թե որևիցե մեկը կարող էր նրան դուր գալ», - գրել է Սարաջևի աշակերտը Մ. Բ. Պավերմանը: Սարաջևը, որպես օպերային-սիմֆոնիկ դիրիժորության դասախոս, աշխատել է Մոսկվայի (դիրիժորության ամբիոնի հիմնադիր) և Երևանի կոնսերվատորիաներում:

«Հայաստանում օպերային թատրոնում միշտ պետք է ելույթ ունենան սարաջևյան դպրոցի ներկայացուցիչները և նրանց հետ պետք է ելույթ ունենան մեր թատրոնը».- Միքայել Թավրիզյան:

Կատակներ, դեպքեր, հիշողություններ

սերունդները, փոխվում են արտիստների և արվեստագետների սերունդները:

Պետք է շատ զգույշ լինել, որպեսզի չհայրնվես հեղինակների շարքերում: Ինչ-որ մի փոքր, երևի ես էլ կարող եմ դիրիժորություններ ստանալ:

Չէ որ չկա բացարձակ ճշմարտություն և ես նույնպես կարող եմ փոխել իմ տեսակետները, գնահատականները: Իսկ եթե այսօր ես դիրիժորություն չեմ ստանում, կարող եմ վաղը ստանալ:

Այդ ժամանակ ես չեմ կարողանա վիճել (ինչպես ասում են «տեխնիկական» պարճառներով...): Դրա համար նախօրոք խնդրում եմ ինչ ներել ոչ կարարյալ ձևակերպումների, սխալների կամ քիչ փաստեր ունեցող դիրիժորությունների համար:

Հարց. - Ի՞նչ է պետք դիրիժոր դառնալու համար:

Պատասխան. - Մեր ժամանակ սովորում էին նախ մի որևէ գործիք նվագել, հետո փայլուն տիրապետել տեսական առարկաներին, կարողանալ դաշնամուրով ընթերցել պարտիտուրա, ունենալ հարաբերական կամ բացարձակ, իսկ ամենակարևորը տեմպրային լսողություն և այլն, և այլն ...Իսկ հիմա երևի թե ոչինչ պետք չէ: Հիմա ուղղակի նշանակվում են, կամ իրենք իրենց հայտարարում են դիրիժոր... Մեր կողքին բազմաթիվ օրինակներ կան:

Յարական Ռուսաստանում, հերևաբար և մեր քաղաքում շարժվում են նվագախմբային դիրիժորությունը, որպես առարկա գոյություն չունեն... Կար Թիֆլիսի կոնսերվատորիան, Բաքվում, Երևանում, Ալեքսանդրապոլում՝ ինչ-որ մասնավոր երաժշտական ուսումնական հաստատություններ, որոնք ունեին ոչ պրոֆեսիոնալ կարգավիճակ: Անդրկովկասի երաժիշտները կրթություն ստանալու համար գնում էին կամ Թիֆլիս, կամ Սանկտ-Պետերբուրգ, Մոսկվա, Գերմանիա, Ֆրանսիա և այլն... Արևմտյան Հայաստանում՝ Կոնսերվատորիայից հեկոն գնում էին Վենետիկ, Վիեննա: Այսպիսով, դիրիժորությունը որպես մասնագիտական առարկա Անդրկովկասում չէր դասավանդվում:

Մոսկվայի Պ. Չայկովսկու անվ. պետական կոնսերվատորիայի դիրիժորական ֆակուլտետի հիմնադիր և ղեկավար Կ. Ս. Սարաջևի դասարանի ուսանողներից էին Բ. Է. Խաչիկյանը, Գ. Ե. Բուդաղյանը, Մ. Բ. Պավերմանը, Կ. Կ. Իվանովը, Լ. Մ. Գիկոբուրգը, Մ. Շորինը, Ա. Սախարովը (վերջին երկուսն էլ Մեծ թատրոնի դիրիժորներ), Յու. Տիմոֆեևը (Մոսկվայի կոնսերվատորիայի զինվորական դիրիժորության ամբիոնի ղեկավար):

Սկսած 1935 թ. Սարաջևի Երևանի ուսանողներից էին Ռ. Գ. Սյրեփանյանը, Գ. Կ. Կարապետյանը, Ա. Կ. Քաթանյանը, Հ. Մ. Ոսկանյանը, Ա. Ա. Կոպիլովը (Մոսկվա՝ Մեծ թատրոն), Կոդերիս հեղինակը՝ Յու. Հ. Դավթյանը և ուրիշներ:

Նրանցից Գ. Բուդաղյանը, Ա. Քաթանյանը հեղինակալու ինչպես նաև Մ. Մալուցյանը, Է. Խաչարյանը, ղեկավարել են այս դասարանը: Այժմ այդ գործը շարունակում են Յու. Դավթյանը, Ռ. Ասարյանը, Ա. Արզումանյանը, Հ. Ոսկանյանը:

1930-ական թվականներին Լենինգրադի, այժմ՝ Սանկտ-Պետերբուրգի կոնսերվատորիայի օպերային-սիմֆոնիկ բաժնին են ավարտել (սկզբից Մալկոյի դասարանում, որը այնուհետև հանձնվեց Ա.Վ. Գաուկին) Ա. Շ. Մելիք-Փաշաևը, Ս. Գ. Չարեքյանը, Մ. Ա. Թավրիզյանը, Է. Պ. Գրիկուրովը: Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հեկոն՝ Վ. Բ. Այվազյանը, Մ. Ներսիսյանը և ուրիշներ ...

1950-ականներից հեկոն Սիլուոբում նույնպես հանդես եկան մեր հայրենակից դիրիժորները, դա բնական է: Բայց համար առաջին հայ դիրիժորը Կ. Ս. Սարաջևն է: Նրանից հեկոն գալիս է հանճարեղ Ա. Շ. Մելիք-Փաշաևը, որից հեկոն հայ օպերային թատրոնի չգերազանցված դիրիժոր Մ. Ա. Թավրիզյանը: Յավայի է, բայց այժմյան երիտասարդությունը անցնում է օպերայի ճեմարանով և անզամ չի էլ հերաբրքվում, թե ում կիսանդրին է այնպեղ դրված:

Ես շատ բարձր եմ գնահատում նաև Հովհաննես

Երաժիշտները կատակում են

Չեքիջյանի դիրիժորական-խմբավարական արվեստը, և երբ ասում են Սիլյուռը, ես գրվում եմ ամենաարժեքավոր մեծությունը, որ այն մեզ տվել է՝ Հովհաննես Չեքիջյանին է:

Բոլոր հանձնարները, հայրենի քաղաքագեղարվեստը, փարբեր մեծության անհավասարությունները այդպես էլ չեն հասկանում, որ դերերը վաղուց բաժանված են... Ով ումից հետո է՝ վաղուց պարզ է:

Թող սա չբվա ավելորդ անհամեմատություն՝

“Я пронаблежу к клану динозавров которого убили карлукан”.

Յուրի Հայկի Գավթյան

- Պարոն Կոնյան, այսինչ երաժիշտը չի կարողանում նվագել, իսկզարում է բոլորին նվագելու ժամանակ: Ես նրան հենացնում եմ նվագախմբից, ասում է դիրիժորը:

- Ի՞նչ եք ասում, սիրելիս,- պատասխանում է Կոնյանը,- չէ որ նա դիպում ունի ...

- Դե որ այդպես է, իր տեղը թող իր դիպումը դնի, որ գոնե նա նվագի,- պատասխանում է դիրիժորը:

Օպերային քարտնուում ներկայացում էր: Մեր երիտասարդ ընկերն էր դեկավարում ներկայացումը: Եկել էինք մեր ընկերոջը քաջալերելու, քանի որ նա ընդամենը երկրորդ անգամ էր այդ ներկայացումը դեկավարում, հուզվում էր: Նվագախմբի սպասարանը հեղափոխելու հանդարտվում էր և գործիքներին չայնեքը պակասում էին: Տիրեց լռություն:

- Ոնց որ չայն չկա, երևի սկսեցին,- ասացի ես:

Այս ասածս լսելով, մեր ընկերը անմիջապես նստած տեղից թռավ դեպի նվագախումբ ... Ես նրան հագիվ էի պահում և բացաբարում էի, որ եթե ներկայացման դիրիժորը գրվում է իր սենյակում, ոչ ոք չի կարող սկսել ներկայացումը: Հետո դիրիժորը պետք է ֆրակով լինի, պետք է հագնել այն և նոր գնալ: Եվ վերջապես՝ կա ռադիոկապ, որով պետք է հրավիրեն դիրիժորին նուրակալի մոտ: Երբեմն այդպիսի դեպքեր տեղի էին ունենում երիտասարդ, անփորձ դիրիժորների հետ. դա հուզմունքից է:

1950-ական թվականներին Լենինգրադի (այժմ՝ Սանկտ-Պետերբուրգ) կոնսերվատորիայում հոբելյանական համերգ էր: Համերգին մասնակցելու համար հրավիրված էին Սովետական Միության հայրենի դեմքեր, որոնք ավարտել էին այս կոնսերվատորիան:

Մի հայրենի դիրիժոր, որը նույնպես կոնսերվա-

տորիայի շրջանավարտներից էր, բարձրանում է բեմ և սկսում ուսանողական նվագախմբով կատարել իր համարը: Ծրագրում Չայկովսկու 5-րդ սիմֆոնիայի չորրորդ մասն էր: Դիրիժորը Տաշքենդից էր:

Երբ հասնում են “V” փառի 20-րդ տակերին, որտեղ գրված է *ritenuto molto* և դրված է ֆերմադրա ու հետո պատուգալի նշան, երևի հուզմունքից դիրիժորին թվում է, որ սիմֆոնիան վերջացավ, շրջվում է խոնարհվում է: Այդ ժամանակ զարմացած նվագախումբը տեսնելով, լսելով իրենց կոնցերտմայստերին սկսում է նվագել *Moderato assai molto maestoso*-ն, որը չորրորդ մասի *Coda*-ն է: Դիրիժորը ամոթից դուրս է գալիս բեմից, իսկ նվագախումբը ինքնուրույն ավարտում է սիմֆոնիան ...

Գուդուկահար Լևոն Մադոյանին կենդանու մահից հետո քարտուղարը շատ էր սիրում ու երբեմն նրան հրավիրում էր իրենց տուն խաչի ...

Մի օր Լևոնը հրավիրվում է խաչի և տեսնելով, որ քարտուղարի տանը ֆրակներով մարդիկ կան, զարմացած հարցնում է՝

- Մի՞թե սիմֆոնիկի տղերքն էլ են այստեղ:

Իրականում «Ինկուրիստի» մարտուղներն էին:

Մեր կոմպոզիտորները, երբ ուսանում էին Մոսկվայում, այնպես էր սրացվել, որ մնացել էին առանց գումարի: Մրաժում են ինչ կարող են անել, որպեսզի մի տեղից գումար հայթայթեն: Հանկարծ մեկը հիշում է, որ ինքը ինչ-որ մի տեղ պար ունի գրած: Բոլոր ընկերները ծանոթանում են սրեղծագործության հետ և գրվում են, որ այդ պարը կոմպոզիտորը կարող է հանձնել հրատարակչություն, որպեսզի տպագրեն: Ընկերներից ամենամոտրվածը անմիջապես գլխի է ընկնում, որ պարը՝ որը գրված է 6/8 չափով և 200 տակեր է, ավելի լավ է գրել 3/8-ով և հունրարը այդ դեպքում ավելի շատ կլինի:

Հայֆիլհարմոնիայի սիմֆոնիկ նվագախմբով Գյումրիում էինք: Երեկո էր, բոլորս գրվում էինք քաղաքային այգում՝ պատրաստվում էինք համերգի: Մուրակայքում երկու երիտասարդ խոսում էին.

- Ծո, Օնիկ, սիմֆոնիկ նվագախումբն ի՞նչ է:

- Ջազը գիրե՞ս, լսե՞լ ես,- պատասխանում է Օնիկը,- սիմֆոնիկը էդոր “մունդան” տեսակն է:

(շարունակելի)

Резюме

Выдающийся дирижер, народный артист РА Юрий Гайкович Давтян пишет свои *мемуары* “События, воспоминания, юмор”, которые периодически будут печататься на страницах данного научного журнала, поскольку посредством этого литературного жанра путем своеобразного изложения восстанавливаются исторические факты, подробности, события.

Summary

Famous and popular conductor, National artist of the RA Yuri Hayk Davtyan writes his *memories* that will be periodically published of this scientific journal as with this literature genre and unique presentment the historical facts, details developments are restored.